



Bouw

Verdeling referentiegroep SRA-BiZ: **n 704**

Verdeling volgens Centraal Bureau voor de Statistiek: **11%**



De Nederlandse bouw

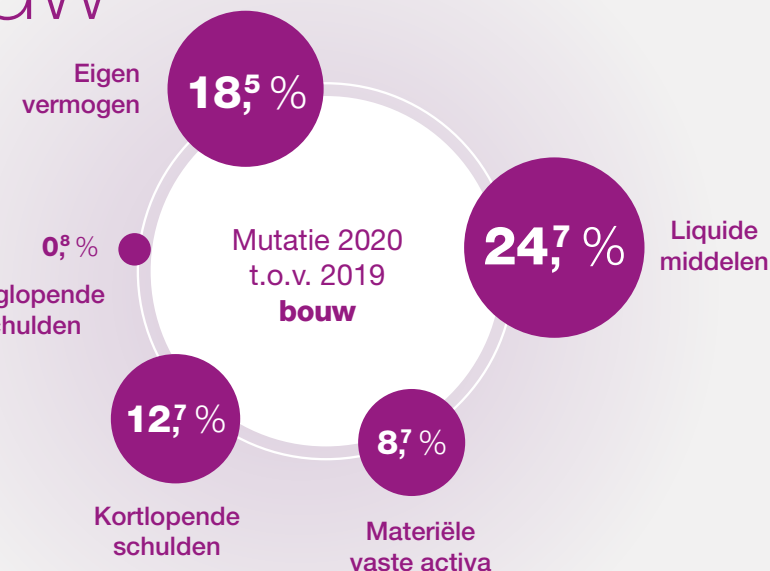
Voor de bouw was 2020 een ander jaar dan voor de meeste mkb-branches. Het werk in de bouw kon dankzij een – met het Rijk afgestemd – doorwerkprotocol over het algemeen doorgaan, waardoor de impact van corona voor bedrijven in het mkb relatief beperkt bleef. Daar kwam bij dat mensen door het thuiswerken extra aandacht hadden voor de woning. Per saldo liet de branche een behoorlijke groei van de omzet en winst zien.

‘Zachte landing’ voor de bouw

In 2020 konden de meeste bouwwerkzaamheden ondanks beperkende maatregelen doorgang vinden, maar in de loop van het jaar kwam er wel wat zand in de motor. Per saldo is de bouwproductie echter slechts licht gekrompen. Het kleinbedrijf, bijvoorbeeld schilders en kleine aannemers, profiteerde van een verschuiving in de bestedingen. Door het thuiswerken hadden mensen meer aandacht voor het huis en alles daaromheen. Bovendien hadden zij geld uit te geven dat niet naar bijvoorbeeld vakanties of kleding ging.

Ook 2021 is wat dit betreft goed begonnen. Toch zal de bouw als geheel dit jaar naar verwachting

een wat sterkere productiekrimp laten zien dan in 2020. De branche is voor een groot deel afhankelijk van investeringen en investeringsplannen, en die zullen door alle onzekerheid naar verwachting afnemen (zie ook de toekomstvisie van experts). Eind 2020 zagen we hier al de eerste tekenen van, toen het werkvolume bij een aantal bouwers begon terug te lopen. Het Economisch Instituut voor de Bouw (EIB) houdt voor 2021 rekening met een krimp van 3,5 procent in de totale bouwproductie. Dit ligt niet alleen aan de coronacrisis. Ook zonder de pandemie ging het EIB al uit van een (lichte) krimp voor de bouw in 2020 en 2021. Dit zit hem in ruimtelijke knelpunten en problemen die de sector ervaart door het uitblijven van een



oplossing voor het stikstofprobleem en projecten die stil kwamen te liggen door onduidelijkheid over de niet-genormeerde stof PFAS.

Na 2021 kan de branche weer aantrekken, afhankelijk van de investeringen in de sector, het oplossen van het stikstofprobleem en de knelpunten om het oplopende woningtekort daadwerkelijk op te kunnen lossen. Experts gaan vooralsnog uit van een ‘zachte landing’.

Groei van omzet en winst

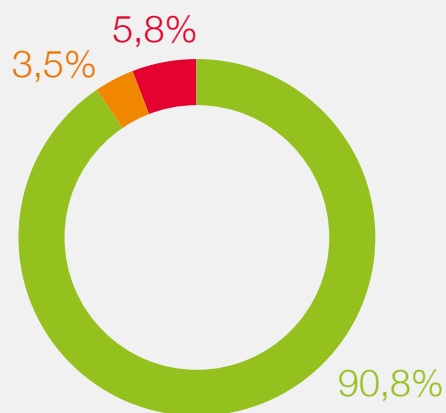
De bouw heeft de netto-omzet in 2020 met bijna 4 procent zien toenemen. Daarmee deed de branche het opnieuw veel beter dan het mkb-



gemiddelde (+0,6 procent). In vergelijking met een jaar eerder is het groeitempo echter wel afgenomen. De winstgroei is uitgekomen op 5,5 procent. Daarmee bleef de branche achter bij het mkb-gemiddelde van 9,3 procent. De ontwikkeling van de brutomarge was opnieuw positief: +3,2 procent, versus +0,6 procent voor het mkb als geheel.

De verschillen binnen de branche waren echter behoorlijk. Zo zag bijna drie op de tien bouwbedrijven de winst in 2020 met 50 procent of meer toenemen, terwijl ruim 21 procent juist een winstdaling van 50 procent of meer voor de kiezen kreeg.

KREDIETWAARDIGHEID BOUW



- PD-rating > 3%: insolvent
- PD-rating 1-3%: financiële risico's
- PD-rating < 1%: kredietwaardig

Bouwinstallatie en afwerking blinken uit

De bouw wordt in de SRA-benchmark vooral vertegenwoordigd door de algemene burgerlijke en utiliteitsbouw, bouwinstallatiebedrijven en bedrijven die zich richten op de afwerking van gebouwen. De omzetontwikkeling was vooral sterk bij bouwinstallatiebedrijven. Zij profiteren nog steeds van de vraag naar nieuwbouw en verbouw op de woningmarkt en de groei van duurzame investeringen. De positie van installateurs wordt verder versterkt door de grotere vraag naar slimme oplossingen en de daardoor toenemende complexiteit.

Het resultaat voor belasting was voor bouwinstallateurs opnieuw positief, maar bleef enigszins achter bij de omzetontwikkeling over 2020. Bij de bedrijven die zich richten op de afwerking van gebouwen was de winstontwikkeling juist relatief sterk.

Stijging loonkosten

Bij de lichte krimp van de productie is de werkgelegenheid in de bouw in 2020 in personen ongeveer stabiel gebleven, aldus het EIB. Alleen in uren gemeten is de arbeidsinzet gedaald. Uit de cijfers van SRA-BiZ blijkt dat de personeelskosten vorig jaar met ruim 3 procent zijn gestegen. De loonkosten zijn met bijna 6 procent toegenomen, de uitgaven aan pensioenpremies met 8,9 procent. De post 'overige personeelskosten' is sterk gekrompen, mogelijk door aftrek van de NOW-regeling.

Vermogenspositie

De inkoopwaarde nam met 4 procent toe, de post 'materiaal en grondstoffen' steeg met bijna 32 procent. Tot slot is de vermogenspositie van bouwbedrijven in 2020 verder verbeterd. Het eigen vermogen kwam bijna 19 procent hoger uit dan een jaar eerder. De langlopende schulden zijn met bijna

Mutaties in resultatenrekening Bouw

% mutatie 2020 t.o.v. 2019

Netto omzet	3,7%
Inkoopwaarde	4,0%
Brutomarge	3,2%
Overige bedrijfsopbrengsten	26,3%
Personeelskosten	3,3%
Exploitatiekosten	4,7%
Inventariskosten	-0,7%
Huisvestingskosten	2,6%
Autokosten	0,0%
Verkoopkosten	-12,9%
Algemene kosten	2,1%
Overige kosten	8,8%
Bedrijfskosten	2,7%
Afschrijvingen	13,5%
Bedrijfsresultaat	5,3%
Financiële baten en lasten	-6,9%
Gewoon resultaat voor belasting	5,5%

1 procent toegenomen, de kortlopende schulden met bijna 13 procent.

Kredietwaardigheid

De financiële positie van bedrijven in de bouw is duidelijk verbeterd. Uit de analyse van SRA-BiZ blijkt dat het percentage ondernemingen dat aan de financiële verplichtingen kan voldoen (een PD-rating < 1 procent), is uitgekomen op 90,8. Dit betekent een verbetering ten opzichte van het voorgaande jaar. De branche doet het daarmee ook duidelijk beter dan het mkb-gemiddelde, dat licht verbeterde naar 83,2 procent.



Bouw: toekomstperspectief volgens experts

De wereld verandert snel, de (klimaat) doelen zijn ambitieus en de onzekerheid is groot. Onder deze complexe omstandigheden moet de bouw koers houden en het liefst tempo maken. Waar liggen de kansen?

Met onder meer de klimaatopgave, duurzaamheidsdoelstellingen, bereikbaarheidsvraagstukken en het enorme woningtekort blijft het toekomstperspectief voor de bouw erg goed. Perspectief en ambities zijn er genoeg, aldus Richard Massar, woordvoerder van Bouwend Nederland. Maar er zijn bepaalde randvoorwaarden nodig om die ambities te realiseren. “In de bouw zijn de regeldruk en de onduidelijkheid over de regelgeving groot. Dat maakt het erg moeilijk ondernemen. De stikstofproblematiek is bijvoorbeeld nog steeds niet opgelost, ondanks dat – met de verruiming van PFAS-normen – de projecten weer op gang lijken te komen. Vergunnings- en bestemmingsprocedures duren vaak erg lang.”

De overheid – regelgever, toezichthouder voor ruimtelijke ordening en opdrachtgever in één – kan



De technieksector is onmisbaar om de klimaatdoelstellingen in de gebouwde omgeving, de infrastructuur en industrie te realiseren.

het tempo van de producerende bouw vaak niet bijhouden, vult Massars collega Ruben Heezen, belangenbehartiger bij de branchevereniging, aan. Het gevolg: projecten liggen stil en er komt een rem op de bouwproductie. “De overheid ziet de ernst er nu wel van in, maar zal harde en complexe keuzes moeten maken om de bouw gaande te houden en alle ambitieuze doelstellingen, bijvoorbeeld uit het Klimaatakkoord, te kunnen verwezenlijken. Hier ligt voor de bouw in elk geval een enorme kans, maar die moet de branche dan wel kunnen grijpen.”

Dick Reijman van Techniek Nederland ziet veel toekomstperspectief voor installatiebedrijven en technisch dienstverleners. “De technieksector is onmisbaar om de klimaatdoelstellingen in de gebouwde omgeving, de infrastructuur en industrie te realiseren. Ook ontwikkelingen als smart buildings, smart city’s en innovaties in de zorg draaien om techniek.” Reijman wijst erop dat de technieksector razendsnel digitaliseert. “Data-analyse wordt steeds belangrijker en biedt kansen voor predictive maintenance en meer energie-efficiency. Tegelijkertijd helpt digitalisering om een productiviteitssprong te maken en faalkosten terug te dringen.”

Opschalen in verduurzaming

Vanaf 2050 moeten alle bestaande gebouwen in Nederland energieneutraal zijn. Dit betekent dat er in de komende jaren miljoenen woningen en bedrijfspanden moeten worden verduurzaamd. Een enorme opgave, die ook nog enigszins betaalbaar moet blijven. Dat kan alleen door verder

te innoveren en een efficiëntere manier van werken, aldus Massar. “We zien bijvoorbeeld dat corporaties steeds kleinere hoeveelheden van woningen tegelijkertijd ter verduurzaming aanbieden. Het gaat op deze manier ook niet snel genoeg om de klimaatambities waar te maken. Alleen door verdere standaardisatie, in tijd gespreide vraagbundeling en het verder stimuleren van innovatie kunnen we sneller en betaalbaarder verduurzamen en zicht houden op de klimaatdoelen. Die innovaties moeten tot stand komen in een samenwerking van markt, overheid en kennisinstellingen. De bouw karakteriseren als topsector is daarvoor van belang.”

Er is een slimmere aanpak nodig, reageert Heezen, waarin wordt gekeken naar standaardoplossingen die ruimte laten voor enige variatie. “Als je bijvoorbeeld weet dat voor een bepaald type woning steeds min of meer dezelfde aanpassingen nodig zijn om het huis energieneutraal te krijgen, dan kun je al die aanpassingen in een standaard voor dit type huis samenbrengen. Vervolgens komt dit als één project op de markt en kunnen bouwbedrijven in één keer aan de slag met hele straten of wellicht hele wijken. Als zo’n workflow tot stand komt, kunnen ondernemers erop gaan investeren en innoveren. Dit soort schaalvergroting is op de verduurzamingsmarkt nog te weinig zichtbaar, dus daar liggen kansen.” Volgens Reijman worden de klimaatdoelstellingen met alléén aardgasvrij maken van woningen niet gehaald. “Woonwijken aardgasvrij maken, daar gaan we mee door. Maar als we op koers willen blijven voor het Klimaatakkoord en de Parijs-doelstellingen, zijn hybride warmte-



pompen een onmisbare tussenstap. Techniek Nederland heeft onlangs samen met Natuur & Milieu en Netbeheer Nederland de oproep gedaan aan een nieuw kabinet om vóór 2030 minimaal 1 miljoen hybride warmtepompen te plaatsen in de bestaande bouw en hiervoor 600 miljoen euro vrij te maken tot 2026.”

Samenwerking, digitalisering, industrialisatie

Samenwerking, digitalisering en industrialisatie zijn essentieel voor de toekomst van de bouw, vindt ook Jan van der Doelen, Sector Banker Building & Construction bij ING. “De bouw is versnipperd en dus voert concurrentie op prijs in veel gevallen de boventoon. De gemiddelde marge is beperkt, dus moeten bouwbedrijven efficiënt zijn. Dit kan door technologie toe te passen en gestandaardiseerd te produceren en om de productie voorspelbaarder te maken door in een zo vroeg mogelijk stadium afspraken te maken met opdrachtgevers, zoals de woningbouwcorporaties. En door de productie herhaalbaar te maken, zodat niet steeds opnieuw het wiel hoeft te worden uitgevonden.”

Voor bouwbedrijven die onvoldoende zelf kunnen industrialiseren en digitaliseren, bijvoorbeeld door de beperkte omvang, kan samenwerking volgens Van der Doelen een oplossing zijn. “Maar ook dan



Samenwerking, digitalisering
en industrialisatie zijn essentieel
voor de toekomst van de bouw.

moet zo'n bedrijf efficiënt blijven. Als je onderdeel wil zijn van een efficiënte productiemachine, moet je eigen digitale structuur aansluiten bij de organisatie rond het project waaraan je wil meewerken. Dit betekent dat je je structuur zo flexibel moet maken dat die kan aanhaken op een ander platform of een extern digitaal traject. Bouwbedrijven moeten gezien de volatiele marktomstandigheden wendbaar zijn en flexibel kunnen op- en afschalen. Dat geldt ook voor hun digitale organisatie. In deze context kan samenwerking met partijen buiten de keten, bijvoorbeeld softwareleveranciers, voordelig zijn. Voor de komende tien jaar reken ik in elk geval op een verdere groei van de digitalisering in de bouw. De individuele ondernemer zal in deze ontwikkeling mee moeten.”

De technieksector heeft digitalisering en samenwerking volgens Reijman breed omarmd: “Afgelopen najaar is de eerste app voor de Uniforme Objecten Bibliotheek (UOB) gepresenteerd. De UOB maakt de uitwisseling van BIM 3D-modellen mogelijk voor alle partijen in de bouwketen. Hiermee zorgen we voor de standaardisatie die nodig is om binnen ieder bedrijf datagedreven te ontwerpen, te installeren en te beheren.”

De aard van het werk verandert

Door de genoemde ontwikkelingen zal ook de aard van het werk in de bouw veranderen, vervolgt Van der Doelen. “De branche heeft nog steeds traditionele vaklieden nodig, maar daarnaast groeit ook de behoefte aan technische medewerkers voor bijvoorbeeld het bedienen en onderhouden van robots. Mensen die verstand hebben van kunstmatige intelligentie, data-analyse en ook de customer journey. Bovendien wordt de wet- en

regelgeving voor de branche steeds ingewikkelder, zodat ook daarvoor specialisten zullen moeten worden aangetrokken. Dit soort talenten is erg gewild en kunnen ook in andere branches aan de slag. Het is voor de bouw dus zaak om zijn eigen imago te laden en zich aantrekkelijk te profileren voor potentieel talent.”

Dat onderschrijft ook Reijman van Techniek Nederland. “De technieksector heeft nu al een tekort van circa 20.000 technische vakmensen. Dat aantal dreigt te verdubbelen als de energietransitie nog meer vaart krijgt. Techniek is de ruggengraat van onze samenleving, de carrièrekansen zijn enorm. Als je in de techniek werkt, help je mee om de grote maatschappelijke uitdagingen van deze tijd, zoals de energietransitie, op te lossen. Dat is voor jongeren, maar óók voor veel zijinstromers een aantrekkelijk perspectief.”

De sector wordt onterecht nog veel te vaak als traditioneel bestempeld, erkent Massar. “De bouw is een erg dynamische en innovatieve branche. Het is veel meer dan bijvoorbeeld bakstenen leggen. In de bouw kun je ook werken met robots, AI of drones op de bouwplaats. Vooral bij jongeren is dit echter niet zo bekend. Bovendien zijn er in de vorige crisis ongeveer 100.000 banen verloren gegaan en dat speelt bij velen ook nog in het achterhoofd. Het is dus zaak dat we laten zien dat er heel veel perspectief in de bouw zit, juist ook als het gaat om werkgelegenheid en de inhoud van het werk. Gelukkig zien we het innovatieve karakter steeds meer terugkomen in de opleidingen en we dragen het ook actief uit. In de bouw kun je een bijdrage leveren aan het toekomstbestendig maken van Nederland. Dat is zeker voor jongeren en zijinstromers een heel aantrekkelijk gegeven.”